

YIL
1939

SAYI
13

DERGİ

Cumhuriyetimizin Yaratıcısı Büyük ATATÜRK

Cumhur reisimiz, Millî Şef
İSMET İNÖNÜ

Aziz Partimizin Umumî kâti bi
Fikri Tüzer

*Türk milletini yeni ve önemli
inkışaflara kavuşturan Başvekil
Refik Saydam*

YILI
1939

DERME

Sayı
13

Malatya Halkevi tarafından neşrolunur gayrimevkut Dergi

İÇİNDEKİLER :

Cumhuriyetin 16. ıncı Yıl Dönümü	Melâhat SEZENER
Cumhuriyetin en büyük ve en güzel eseri	Şevki SÖZEN
Geriye bakış, ileriye görüş (Şiir)	H. Nuri AKASMA
Selçuk hükümdarı Rüknu'ttin Mes'ut	Bedri İZOL
Arapkirli büyük adamlar	Macit ARAY
Onar ve onar mağaraları	Mehmet TÜRKMEN
Kızılın köyü tetkikleri	O. Totay SALGIR

CUMHURİYET'in 16 ıncı Yıl Dönümü

Türk'ün diriliş ve hayata doğuş gününün 16 ıncı dönüm yılındayız. Bundan 16 yıl önce göz yaşlarımız bugün dinmişti; yaşlı gönüllerimiz bugün yeşil ümidlerle dolmuştu. Karanlık göğlerimizde bugün istiklâl güneşi parlamıştı

Bunaltıcı esaret günlerinde, kendi yurdumuzda bir vatansız gibi yaşarken, en tabii insanlık haklarından mahrum, istiklâlsız, hürriyetsiz, gözlerimiz yerde sürünürken, bağrımızı bir bir derdin, bin dürlü sefâletin yarası dağlarken .. Türke :

“ Ölüme mahkum, yok olması mukadder ve muhakkak .. ” denirken birden kalkındık; yalnız Türk de bulunan imanla ulu bir deniz ; gibi taşup köpürerek, ölüme ge len her engeli devirerek „ kurtuluş mücadelesi ” denilen-yalnız başı zafer çelengile süslü-Türk askerinin yaratabileceği tanrısal mucizeyi gösterdik, büyük Türk inki-lâbını başardık !.

İşte bugün .. Onaltı yıl evvelki bugündü.. Mahzun yüreklerimize sevinç ve ümidle bugün doldu.. Uf kumuzdan kara bulut bugün sıyrıldı .

„ Genç Türkiye Cumhuriyeti ” denilen eşsiz varlığın temelleri, aziz şehitlerimizin kaniyle sulanmış yurd

topraklarına, gönlümüzün içine, canımızın en derin yerine bugün atıldı.. Orada kökleşti. Orada yaşıyor.. Son Türk ferdi nefes aldığı müddetçe bu her şeyden üstün sevgili; kalplerimizde yaşıyacak, Türk levendlerinin göğsünde her gün biraz daha büyüüp serpilerek yüz yılları aşacak, yaradılışın sonsuzluğuna ulaşacaktır .

İNÖNÜ vatanında, nazlı bayrağımızın şerefli gölgesi altında hür ve mesut yaşarken, bütün millet elele verip millî şefin izinde ebedî AtAnın işaret ettiği kutsal hedefe doğru yürürken gönüllerimiz bir tek ümidle, dir tek idealle çarpıyor: Türkiye Cumhuriyetinin yükselmesi !.. Ku-vetlenip gelişmesi !..

Sayırsız minnetlerinden faydalandığımız, en tabii yaşama haklarından, en büyük medeni ihtiyaçlarımıza kadar hepsini bize te'min; bizi yokluktan varlığa, ölümden hayata kavuşturan ATATÜRK'ün aziz emanetine, eşsiz Türkiye Cumhuriyetine kanımızın her damlasını adadık. Bu müşterek sevgiye canlarımız armağan ır !..

Bu vatan için, bu Albayrak için gözlerimizde son ışık damlası, kolumuzda son adale kuvveti, kalbimizde son vuruş hareketi mevcut oldukça çalışacağız .

Bugün, bizim en mutlu günümüz.. Türk yurdunun dört bucağında bugün bayram var, şenlik var. Çocuklar gülüyor, aksacli nineler seviniyor, yetmişlik ihtiyarlar gözleri saadet yaşlarıyla incili bu millet

düğününe katılmak için torununun yardımıyla sokağa çıkıyor... Her tarafta kucak kucak neşe ümid ve sevinç var! sevgili yurdumuz bugün, baştanbaşa bir düğün evi manzarasıdır .

Bugün hepimiz gönülden sevinirken, gülüp neşelenirken ATATÜRK'ün aziz ruhu da bizim kadar memnun ve mesuttur. O da bugün yeşil cennet göğlerinden ilâhi gözleriyle bize bakıyor ve gülümseiyor .

Evet .. bugün, asıl yeri bağrımızda olan ATATÜRK memnundur. Çünkü aziz emanetini nasıl koruduğu-

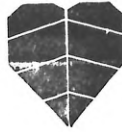
muzu, açtığı güneşli yolda baş sevgili arkadaşı, değerli yoldaşı İSMET İNÖNÜ olduğu halde nasıl elele verip bir tek yürek, vuran bir tek kalp halinde ilerlediğimizi görüyoruz .

Sen . sonsuzluğun kucagında müsterih uyu eşsiz ATA .. değerli armağanını sonrasızlığa götüreceğiz. Aziz hatırandan hız alarak ülkü yolunda daima ilerleyeceğiz. Bütün ömrünü vakfettiğin Cumhuriyet Türkiye'si dünyanın en modern, en kuvvetli, en şerefli ülkesi olacak.. Senin vecizeni millî bir ibadet halinde tekrarlıyoruz :

„ Ne mutlu Türküm diyene ... ”.

Lise Türkçe Öğretmeni

Melâhat Sezener

Cumhuriyet'in en büyük ve en güzet eseri

Mondros mütarekesiyle başlayan karanlık bir devri yaşıyan bizler, o korkunç ve fırtınalı günleri, tüylerimizi ürperteceği için anmak istemeyiz. Fakat, o kara günleri görmemiş ve acısını tatmamış olanların bu yakın mazi tarihini bilmelerini ve çok derin bir alaka ile yazılan eserleri okumalarını ve yahut bilenlerden can kulağıle dinlemelerini isteriz. Çünkü bu yeni neslin, çok şükür, memleket mukadderatını yavaş yavaş ellerine aldıklarını görüyoruz. Bunlar, tevarüs edecekleri muazzam eserleri, belkide tabii bir şekilde mütalaa ederek bunlarda bir fevkalâdelik görmiye bilirler. İşte bizimde temas etmek istediğimiz nokta budur.

Yeni nesil, Osmanlı saltanatında devam eden üç asırlık acılarla dolu bir tarihi, üstün körü olmamak şartile okurlarsa, kendilerinden evvel yetişen Baba ve Dedelerinin ne elemli günler yaşadıklarını ve bin bir mahrumiyet içinde, içli dışlı bir husumet dünyasıyla, nasıl çarpıştıklarını daha iyi anlayabilirler. Hele bir tarih dönümü olan 1918

den 19 Mayıs 1919 ve 1919 dan 1923 tarihlerine kadar devam eden iki kısımlık tarihin canlı filmi, hiç şüphesiz ki, temaya çok değer! . .

Birinci kısım, yabancılarla birleşmiş olan Sultan ve hempalarının kahbelik faciasını, ikinci kısımda Türk milletinin başbuğu ATATÜRK'ün etrafında granit bir kütle halinde birleşip, düşmanı Ana yurtta boğarak, şanlı bir istiklale kavuşmakla nail olduğu emsalsiz zaferin büyük destanını tasvir eder.. Seyirci birinciden tiksinecektir. İkincinin azameti önünde vecd ile eğilmemesine imkan var mı, aceba?..

Bizler Atamızı, dehasiyle vatani kurtaran büyük Atamızın tarihî rolünü yalnız burada değil, daha evvel umumî harpte ve hassaten Çanakkalede de görmüştük. Eğer o büyük Asker ANAFARTALAR kumandanı sıfatile o cephede bulunmasaydı, Topları, Tüfenkleriyle karadan ve Gemileri de Denizden savlet eden düşmanı durduramamış olsaydı, Türkün siyasi mükadderatı ne olurdu?..

Bunu okuyanların takdirine bırakırım .

ATATÜRK'ü, büyük bir kumandan olarak mütalaa edebileceğimiz gibi büyük bir siyasî, inkılâpçı ve içtimaiyatçı olarak da tarihte aldığı şeref sahifelerinde okuyoruz. Bu bakımdan o büyük varlık yarattığı CUMHURİYET rejimi ile Türkün siyasî semasına nasıl hududsuz bir ışık vermişse Avrupa kıtasında da sulhun nazımı olduğuna hükmedebiliriz .

Lakin biz, cildler dolduracak kadar geniş olan o mevzularla uğraşacak değiliz. Bir hatıra kabilinden söylemekle iktifa edeceğiz. Üzerinde durmak istediğimiz nokta 1923 den 1939 tarihine kadar geçen on altı senenin plançosudur. Bu onaltı sene içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin toprakları üzerinde yarattığı çeşitli inkılaplarını—bir lahza da hi olsun—düşünürsek lehe olan kararımızı vermekte tereddüt etmeyiz. Biraz okumuş, şuradan buradan birazda kitap karıştırmış olanlara kısa bir sülal tevcih etsek ve disek :

—16 Sene içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin terakki hamlelerini, geçen devirlerle mukayese ediniz... Yapılan işler 16 sene içine sığa bi-

lirmi ? .. Sığdırmıyorsanız, bütün şartların normal cereyan ettiğini farzederek, kaç senede başarımanın imkanı var ? ..

Alınacak cevaplarda bulacağımız rakamın asgari haddinin 160 olacağına inanıyorum. Ve bu kuvvetli inandır ki, muazzam ve yepyeni bir tarih yaratanlara beni derin bir hayranlık ve ebedi bir nâretle bağlamıştır .

*

Sırası gelmişken, bu sevginin verdiği ilham ile söylemeden vaz geçemiyorum ..

Arkadaşımın biri, bir müddet evvel bana şöyle bir sual tevcih etmişti :

—Cumhuriyet'in müstesna bir eserini, bana, söylermissiniz ? bende:

Cumhuriyet'in her eseri, layemut birer şaheserdir. Ancak en büyüğü ATATÜRK ve en güzeli de İSMET İNÖNÜdür demiştim .

Malatya Halkevi Başkanı

ŞEVKİ SÖZEN

◀ Geriye bakış ▶

İleriye görüş !..

Kızıma :

*Sarmış, bulutun koyu karası .
Yurdun sevimli taraflarını .
Ezmişti düşman. toprağımızı .
Delmişti süngü. tâ bağrımızı .
Tutmuştu sesler göklerle ufku !..
Feryatlarıda duymazdı Tanrı ?*

—İSTİLÂ—

*Ağlar analar ve dul kadınlar ,
Bivaye, öksüz, hemde yetimler .
Sönmüştü tüten bütün ocaklar .
Baykuşlara melce, olmuştu yerler .
Sızlardı noçar, zavallı kalpler
Çıkmıştı elden kudretli iller !*

—HALATI RUHİYE—

*Ümit kesilmiş, sönmüştü ferler .
Ne kara günlerdi ,... acıklı demler .
Yaşadılar bu, eroğlu erler .
Sanki bir neş'e ve gurur bekler !...
Gibi görünüp boynunu diker .
Hateften ı ışık ve haber dinler .*

*O zaman sanki lahuti seda ..
Korkmayın, size getirdim felah .
Diye haykırdı o, ulu Ata .
Doğdu kalplerde sevinç ve safa .
Diz çöküp. önünde bila pervâ .
Saydılar feriler, bu emri mut'a .*

—HARPTEN SONRA—

*Çalışın Tren. ve Fabrikalar .
Şüsleyorlarken bu yurdumuzu .
Bugün gülerek seyir ediyorlar .
Bunlar Atanın öz torunu .*

*Bugün demek. varlık demektir .
Kahrı ve zulmu, yıkmak demektir .*

*Bıraktım. tırihe anlatsın sana :
Kısacık, hulasa şudur. anla ;
Bugüne olsun şükranlar feda .
Borçtur, anmak, [Atayı] sana .*

H. Nuri Akasma

Selçuk Hükûmdarı

Rüknüddin Mes'ud

Anadolunun hemen hemen her köşesinde bir çok mamureler kuran, yarattıkları büyük medeniyet abidelerini derin bir hayranlık ve gurur duyarak seyrettiğimiz Selçukilerin tarihi vukuatını mümkün mertebe teselsül ettirmek daha faydalı ve yerinde olacağı için, tetkikatımız bittabi yalnız Malatya'daki Selçukiler üzerinde temerküz edemiyecektir. Esasen tarihi vakıalar, hadiseler birbirile alakalı bir tarzda yürümekte olduğundan, sırası geldikçe Malatyada icrayı hükûmet eden Selçukilerin tarihi hayatlarına daha önemli bir şekilde temas edilecektir.

Geçen seferki yazımızda danışmendi hükûmetine kati darbeyi indiren Selçuk hükûmdarı ikinci Kılıç Arslanın danışmedlilerle olan münasebatını telhisan yazmış, vefatından sonra, oldukça genişlemiş olan ülkesini oğulları arasında yaptığı taksime temas etmiştik.

Selçuk hükûmdarı ikinci Kılıç Arslanın vefatından sonra büyük oğlu Rüknüddin Mesud, diğer kardeşleri elinde bulunan memaliki birer birer istilâya koyulmuştu. Yalnız Ankarada bulunan kardeşi Muhiiddin Mesudu kalasının pekliği yü-

zünden tepeliyememiş, ordusunu geri çekmek mecburiyetinde kalmıştı. O sıralarda, memalikle hem hudut ve kendisi için korkunç bir rakip olan Saltık oğullarını ezmek veya tamamen ortadan kaldırmak emelinde idi. Saltık oğulları, ötedenberi Erzurum ve havalisinde icrayı hükûmet eden beylerin en kuvvetlisi ve en eskisidi. Rüknüddin Mesud, Ankara seferinden dönmüş olan ordusunu Erzurum istikametine tevcih ettirerek Saltık oğullarından (Muhammed) in hükûmetine kati darbeyi indirmek ve bu suretle bu kuvvetli rakibini ortadan kaldırmak istedi. Bu hareketi haber alan Saltık oğlu (Muhammed), kuvvetli bir ordu ile üzerine gelmekte olan Selçuk hükûmdarını tevkif edemiyeceğini anladığından hızlı bir şekilde işi kalletmiye ve Eyyhude kah dökülmesinin fecayine mani olma kararı vermişti. Ve bu kararla Rüknüddin Mesudu istikbale çıkmıştı. Fakat, Rüknüddin Mesud, tasavvurlarını akim kılabilicek her dürlü hadise ve tavassutlara katıyen ehemmiyet vermediğinden, istikbal için gelmiş bulunan Saltık oğlu (Muhammed) i tutturdu, hapsedti ve kısa bir zamanda kalayı almaya muvafak oldu. Bu muzafferiyetin verdiği sevinç ve gurur üzeri-

ne kaleyi kardeşi (Nâzîsiddin Toğ-
rulşah) a Elbistana karşılık olmak
üzre verdi . (1201) (*)

(*) *Türkiye tarihi (Ahmet Re-
fik) Kılıç Arslan'ın oğullarından Key
hüsrev ve Süleyman Konyada icrayı
hükûmet ettiklerini ve Saltık oğulları
hanedanına Süleyman'ın nihayet ver-
diğini yazmaktadır .*

Rüknüddin Mesud bu muvaffaki-
yetinden sonra daha yukarılarda bu-
lunan Gücüler üzerinede (Be gerd)
kalası civarında kanlı bir muhare-
beye girişmiştir. Bu muharebede galip
gelmek üze iken Bayraktarının ka-
zaen atıyla birlikte yere düşmesi
orduyu biran için şaşırtmış, irtibat
bozularak mağlup olmuştur. Bu mağ-
lubiyetten sonra, esasen yorgun olan
askerlerinin bir kısmı evvelce, kıs.nı
küllisi de Rüknüddin Mesud ile be-
raber, o zaman Selçukilerin paytah-
tı olan Konyaya gelebilmişlerdir .

Ankarada bulunan kardeşi Mu-
huddinin kalesini tahkim etmekte,
askereri bir hazırlık yapmakta oldu-
ğu sık sık Rüknüddin'e söylenmek-
te idi. Bu gelen haberler, ötedenbe-
ri orayı almak hususundaki emelle-
rini körükleyor, kardeşine karşı şe-
dit bir nefret uyandırıyor. Nihai-
yet Rükneddin Mesud da ordusunu
yeniden tanzim ederek Ankaraya doğ-
ru yöneldi. Ve kaleyi kuşattı. Kale-
nin içerden mükemmelen müdafaa
edilişi, bu muhasara ve mukatelenin
tam üç sene devam etmesini mucip
olmuş ve fakat neticede kale Rük-
nüddin Mesudun e.ine geçmiştir. Ka-
lesinin düşmesi üzerine Muhiddin—

yanında çocuğu olduğu halde kar-
deşinin manevî rabitalarına hürme-
ten kendisine bir şey yapmıyacağı-
ndan ümid var olarak aşağı ya inmiş
ve Rükneddin Mesuda teslim olmuş-
tur. Fakat gözlerini gurur ve ihtira-
sın yenilmez alevi sarmış olduğun-
dan, kardeşile çocuğunu çok feci bir
şekilde öldürmüştür. (Münecimbaşı)

Rüknüddin Mesudun bu hareketi
orduda acıklı bir intiba bırakmış bir
çoklarını dilgir etmiştir. Bir rivaye-
te nazaran o sırada yakalandığı bir
hastalıktan kurtulamıyarak hemen beş
gün içinde terki hayat edivermiştir.
Bir çokları onun bu anı ölümünü, kar-
deşini öldürdüğünden dolayı same-
d nı bir ceza olarak karşılamışlardır.

Rüknüddin Mesud, Babasından
müntekil bütün yerleri eline geçirdik-
ten sonra mēmlikini tevhide muvaf-
fak olmuş ve yeni ilavelerle geniş-
letmişti. Namı bütün etrafa yayılmış-
tı. Ha ta Abbasi halifesi tarafından
kendisine (Sultanı Kahir) ünvanı bi-
le tevcih edilmişti. Bu sıralarda İran-
daki büyük Selçuk devleti de Arap-
ların inkişafı dolaysile yavaş ya-
vaş sönmekte bulunuyordu. Bu sönüş
anadolu Selçukilerinin yükseliş de-
devirleriyle aynı zamanda vukua geli-
yordu .

Rüknüddin Mesud, Filozofları se-
ver, onları himaye eder, musahabe-
lerinden derin bir haz duyardı. Bu-
nun için dinsiz tanınmıştı. Hatta bir
gün huzurunda bir hoca ile bir Filo-
zof münakaşa ederlerken işi azıtlılar
hoca Filozofa bir to'at indirerek çı-
kıp gider. Bunun üzerine Filozof Rük-
nüddin Mesuda ((yüksek huzurunuz-
da bu denli densizlik ve erdemsizlik

oluyorda yine katlanıp ağız açmıyor-sunuz.)) diye şikâyet eder .

Rüknüddin Mesud, biz her bildiğimizi her duyduğumuzu açığa vuracak olursak bunlar bizim hepimizi boğazlarlar, kişi her dileğini açığa vuramaz diye muka-bele etmişti. Rükneddin Mesudun şu şayanı dikkat cevabı, hocaları sevmediğini ve hocalardan tevehhüş ettiğini göstermektedir.

Rükneddin, şairleri, ozanları çok sever ve onlara ihsanlarda bulunurdu. Hatta Farabi'ye (*) kendisini medheden farsca bir şiirinden dolayı iki bin altın, on soy at beş katır yirmi köle bağışladığı, ayrıca elli kat ta hanlara yakışacak libas verdiğini tarihler kaydetmektedir. Bundan başka Rüküddin Mesut hak güderliği çok benimsemişti. Hatta (Ayaz) adında çok sevdiği bir kölesini bir koca karının şikâyeti üzerine öldürtmekten çekinmemiştir. Bu koca karı satmak üzere çarşıya bir bakraç yoğurt getirir, fakat avdan dönmüş bulunan köle çok susamış olduğu için bakracı koca karının elinden kaparak yuğurdu içer .

(*) Farabi : (Ebu nasar Muhammed bin tarhan bin uzluğ) eazımı hukemai islâmdan olup Türk cinsiye-tine mensup olduğu halde anifülbeyan (Farap) kasabasında doğmuş ve orada ulum iptidaiyeyi tahsil ile İranın bazı taraflarına giderek farisi lisanını ve diğer bir kaç lisan öğrenmiş ve nihayet Bağdada gelip lisanı arabiyi tahsil etmiş ve badehu ulumu hikemiye tahsiline koyularak (Ebu-beşir metabın Yunus) dan ilmi man-

tıkı öğrendikten sonra (Haren) e azimetle hakim (Heylan) dan dahi bir müddet fen mezkûrde ders almış ve badehu Bağdada uvdetle ulum hiki-miye ve riyaziye ve sairinin tahsiline ve (Aristu) nun eserlerini tettebbua başlıyarak gece gündüz teveğğül ile ulumu mezkûrede ve musikide dahi zamanının feridi olmuş ve ovakta kadar beynelislâm Hikmet ve Felsefede kimsenin varamadığı derecata vasil olup, tedris ve te'life mübaşeret etmiştir. Sayılamıyacak kadar çok müellefatı vardır. Farabi 339 tarihinde seksen yaşını mütecaviz olduğu halde vefat etmiş ve cenaze namazı Seyfûdde'le' tarafından kılınarak Babüssağir haricinde defnolunmuştur. İlah .. (Kamosülalam)

Rüküddin Mesud, köleyi çağırarak koca karının söylediklerinin doğru olup olmadığını tahkik eder. Köle hükümdarın pire için yorganı feda edecek kadar ileri gidebilir bir şahsiyet olduğunu bildiği için, başına gelecek felaketten kurtulmak azmle ağır yeminlerle kendisini kurtarmıya çalışır, fakat kölenin yeminleri Rükneddin Mesudu tatmin edemediğinden yanında bulunan doktorlara kölenin karnının yarılmasını ve hakikatın bundan sonra tecelli edebileceğini bildirir. Kölenin karnı yarılmıca bittabi biraz evvel midesine boşalttığı yoğurtlar meydana çıkar, bu suretle köle cezasını çekmiş olur. (Münecim başı)

Rükneddin Mesudun vefatından sonra yerine oğlu İzzüddin Kılıç Arslan geçmiştir. Fakat İzzeddin henüz onbir yaşında bir çocuk olduğu için ancak Selçuk tahtında bir kaç ay ka-

labilmiştir. Nihayet amucası yani ikinci Kılıç Arslan'ın oğlu (Ğiyasüddin Keyhüsrev) 1205-1206 yılında Selçuk tahtına geçti. Üç oğlundan büyüğüne ki, (İzzeddin Keykavus) a Malatyayı, ikinci oğlu (Alaüddin Keykubat) a Tokadı vermiş ve üçüncü oğlu henüz çocuk olan (Keyfereddin) ide yanında alıkoymuştur.

Büyük oğlu İzzüddin Keykavüs, henüz devlet umurunu tedvir edebilecek bir tecrübeye malik olmadığından yanına iş bilir beylerden bir kaç tane terfîk edilmiş, Mecdeddin İshak isminde bir bilgin kendisine öğretmen olarak verilmişti. Diğer oğlu Alaüddin Keykubata da aynı şekilde tecrübeli bir kaç bey terfîk edilmiştir.

Ğiyasüddin Keyhüsrev, memalike icabeden zabt ve rabt te'min etmiş, iyi idaresile nazarı dikkati celbitmiye başlamıştı. Bu sıralarda, Ğiyaseddin Keyhüsrev'in kardeşi olup evvelki yazımızda zikredilen sebepler dolayısıyla Eyuplû (Melik Adilin) yanına kaçmış olan (Muiziddin Kayserşah) kardeşinin Selçuk tahtına geçtiğini haber alınca harekete geçmek istemiş ve fakat aradığı yardımı bulamadığından bu hareketten rücu etmiştir. Esasen kaim pederi olan Melik Adil kendisine (Urfa) yı vermişti.

Salahattin Eyubinin vefatından sonra oğullarıyla biraderile ve yegenleri vali olarak bulundukları yerlerde ilân istiklâl ile Şam, Hama, Humus, ve Halep gibi beldelerde devlet Eyubiyenin birer şubesi halinde bulunmakta idiler.

Asıl devlet Eyubiyeye yalnız Mısır ve bazı sevahili Şam kalmıştı. Maahaza şubelerden ekserisinin Mısır'daki Müluk Eyubiyeye tabiiyet ve itaatları vardı. Bununla beraber, Salahaddin Eyubinin vefatından sonra inkisama uğruyan Eyubilerin eski satvet ve parlaklıkları kalmamıştı. Halbuki Anadolu'da Selçuk hükûmeti gün geçtikçe tevessü etmekte idi. Bu yüzden civarlarındaki beyler Selçuklilerin anî bir ıstılâsından korkmağa başlamışlardı. Bu hakikatai çok iyi idrak etmiş bulunan Eyuplu Salahaddin'in oğlu Melik (Efdal) bir yolunu bulud Kayseriye gelmiş ve Ğiyasüddin Keyhüsrev ile görüşerek aralarında birlik yapılmasını teklif etmiş ve bu teklifi kabul edilmişti. Bunu müteakip (Harput) Elâzığ beyi artık oğullarından Kara Arslan torunu Nizameddin de gelerek aynı birliği te'sise muvaffak olmuştu.

—Devam Edecek—

Bedri İzol

Arapkirli büyük adamlar :

Abdullah Cevdet

(1869 da Arapkir'de doğmuş, 1932 de İstanbul'da ölmüştür .)

(Türk Şair, mütefekkir ve muharriri.)

Altmışını pekaz geçmiş olduğu halde ölen Abdullah Cevdet, yaşının sayısı kadar telif ve tercüme eserler vermiş, deha şartlarının birincisini teşkil eden "yorgunluk bilmez çalışkanlık" sırrına ermiş büyük Türk mütefekkirlerinden biridir. Garp ve Şark dehaları arasında işliyen dimağı hiç bir zaman caaliyete ve taraftarlığa düşmemiş, Dr. Güstav Lebon'u hayranlıkla karşıladığı gibi, hayyam, fuzulî gibi Şark büyüklerini de aynı hayraniyetle okumuştur .

Kendisini hem bir hemşehrim olması ve hem de on sene öncedenberi tanır ve severlerden bulunmam hasebile hakkındaki bilgilerim iki cephelidir ve bu büyük seviyenin tam tahlilini yapabilmek cür'etini iddia etmekten ziyade onu tanıdığım ve bildiğim kadar anlatmağa çalışmak da biraz kendime güvenir olduğum dan ileri gelmektedir.

Herhanki sahada olursa olsun, büyüklerin, muhitlerle şahsiyetleri arasında çok defa tezatlar vardır, veya hiç değilse o, uzun zaman muhitince meçhul olmasa da bir nevi "bilinerek yapıyormuş" zehabını veren bir garipsenme ve lâkaydî ile karşılaşılır. Birbirine benziyen ve ekseriyet teşkil eden bir "hemseviye" nin üstünde kalanlar için bu bir "yukarıyı görememezlik" olmakla beraber, bazan da bir kasıt mahsulüdür. Abdullah Cevdet de, zamanında böyle bir mühit içinde kalmış, üstelik bir çok iftiralara da uğramış bir şahsiyettir .

Hiç bir "düşkünce, ihtiras" gütmiyen ve beşeriyetin soğuk menfaatperestliğinden her halde, kendini tanımak lûtfünde bulunmayanların çoğundan daha ziyade-kurtulmuş, olgun bir insandı .

Bu bahisler çok uzundur ve hâlâ sağ olan refikası B. Fatma ile kızı Gül'ün bu meseleleri anlatırken kaç kere ağladıklarını hatırlıyorum .

Onun ne bir hemşehri gayretine ihtiyacı vardır ve ne de herhanki bir kimse tarafından alkışlanmak hastalığı .

O, Şarktan ve Garpten, milletine yarar gördüğü en mühim eserleri tercüme etti ve bir çok ta telifler meydana getirdi. Bunda kendi adını telif kaygısı taşıyanlardan olmadı. "Düşünen Musiki" adlı eserin sahibi Abdullah Cevdet'in böyle şeylere ihtiyacı olmadığı meydandadır.

Onu, ölümünde bile saygı ve hiç değilse sükûtle karşılamak tahammülünü gösteremedik. Eğer kıymet mevzuubahis ise zaman bu ciheti bizden daha iyi temyiz eder .

...

O, insanlık idealini, hayatın her türlü değerinden üstün görürdü. Her sahada en iyi olmanın sırrı, her şeyden evvel mükemmel insan olmaktadır, derdi :

Ölü arslanlığı tercih eyle gör,
Ömrü mes'udunu kıskanma itin ...

Yaşa, vaziyeti pür izzetini

Ölmeğe hazır olan bir yiğitin ...

Bu sözü torununa öğüt olarak veren üstad hayatında (ideal) bir hayat mekanizması olmuştu. Onu aramadık değil, fakat anlamak için کافی derecede üzerine düşmedik .

"Düşünen musiki, karlı dağdan ses" adlı birer kıtadan ibaret şiirlerini havi mükemmel eserleri vardır. Daha bir çok kitapları var ki, her zaman ilim, sanat, felsefe, terbiye, içtimaiyat, tababet sahalarında büyük faydalar temin edecek kudrettendir .

Macit Aray

Onar ve Onar Mağaraları

O nar Arapkirin onbeş kilo metre Güney doğusuna düşen bir köydür. Adeta üst üste binmiş gibi duran 110 ev içinde 660 nüfus yaşamaktadır .

Köy halkı ekseriyetle Ziraatle uğraşır. Muhitine göre Üzüm bağları meşhurdur. Halk gıdasını Üzüm, Buğday ve Odun satmakla temin eder. Her dağlık mintakada olduğu gibi Onarda da gıda sathı gayet dardır. Bundan dolayı Onarlı'ar gurbete çok giderler .

Epeyce galebelik bir Türk köyü olan Onarda çok yazık ki okul açılmamıştır. Bu köy yüzden fazla Çocuğu okula yollaya bilir. Hatta okul binasına sarfetmek için köy sandığında 300 lira paraları mevcuttur .

Köyün hanki tarihte ve ne zaman kurulduğu malûm değildir. Yalnız Onar için bir takım hurafelere bürünmüş hikâyeler anlatıyorlar .

Onarlılara göre : Köyümüzün adı Onar değil, (On-er) dir. Dördüncü Murat Bağda da sefer yaparken buradan geçmiş. O vakitlerden Horasandan gelme Şeyh Hasan adında bir Evliya oturuyormuş. Bu Evliya her şeyi bilir ve anlar bir zat olduğundan dilediği her dilek yerini bulmuş. Allahın ve Alinin en sevgili bir Kulu imiş. Dördüncü Murat buradan Sonbahar mevsiminde geçerken bir gün yolunu gaip ederek

yol aramış ve yağan müthiş Sulu Sepkenden Ordusunu barındırmak çarelerini aramıştır. Tam bu sırada ileriye gönderdiği Mir müfreze Onardaki Mağaralar içinde kocaman Kürkü ve Börkile Zikr eden bir adamı yakalayarak Padişahın huzuruna getirmişler. Şeyh Hasan Padişahın ve askerlerinin önüne düşerek bu Mağaralara getirmiş. Sabaha kadar Ordunun ve hayvanlarının yiyeceğini temin etmiştir. Sabahleyin Ordu Bağda da hareket emrini alır. Yola çıkar, fakat Şeyh Hasana hiç bir kimse Allaha ismarladık demez. Ordu bir müddet gittikten sonra yolları kapayan kesif bir sisle karşılaşır. Ve bir türlü yol çıkaramazlar. Nihayet Padişah Murat, Şeyha Allaha ismarladık demediğini anlar ve geri döner.

Evliya vaziyeti bildiği için Padişahın geldiğine hiç aldırılmaz. Padişah derhal Şeyhin ayağına kapanır af etmesini rica eder. Şeyh de yolunuz açık Kılıcınız keskin olsun diyerek Padişahın suçunu bağışlar. Padişah ey Şeyhim, sen burada bir de gilsin. On ersin demiştir .

İşte bundan böyle köyümüzün adı (On-er) Onar kalmıştır. Hakkaten köylüler halâ o Şeyhin izini bırakmamışlardır. Şeyh Hasan Horasandan gelmiş değil; büyük bir ihtimalle Dersimden gelmiştir. Dersim halkının hikâyelerine göre bu rivayet daha doğrudur. Çünkü kalmamsın damadı olan Şeyh Ha-

san Erzincan tarihini yazan Ali Kemal beye göre Ovacık kazası taraflarına gitmiştir diyor. Belki Şeyh Hasan evlâtlarından biri Arapkirli Onar köyüne gelmesi ihtimal dahilindedirler . (Erzincan tarihi S 174).

Onarlılar Türktür ve Türkçe konuşurlar. Yalnız Alevidirler. Bu köy Onar deresinin sol kenarına kurulmuştur. Onar deresi iki taraflı yalçın kayalarla çevrilidir. Onar Mağaraları köyün alt kısmına tesadüf eden kalker kayalara oyulmuş kırkı mütecaviz Mağaradır .

MAĞARALAR

Mağaralar bir hizada ve gayet sanatkârane bir tarzda oyulmuştur. Beşeriyetin Maden devrine ait birer hatırasıdır. Köylüler bir çoklarını tahrip etmişler isede bazıları eski vaziyetini hala muhafaza etmektedir. Bütün Mağaralara güneş bakan ufak bir kapudan girilir. Oyma bakımından birbirine benzerse de küçüklük ve büyüklük farkı görülür. Mağaralarda müşterek olan cihet üç divarına oyulmuş ve iki kişinin yatmasına ferah ferah kâfi gelen kemerlerdir. Bu kemerlerin altında yatacakların baş yerleri birer daire ile işaret edilmiştir.

1—İkinci Mağara büyükçe bir Mağaradır. Bütün Mağaralarda oturanları içine alabilecek bir ebattadır. Bu bakımdan mabet olduğu şüphe götürmüyor. Lâkin dinî bir mahiyet arz eden hiç bir ize tesadüf edemedim. Yalnız kapudan girerken sağa gelen divarında iç içe çizilmiş ve güneş saatını andıran taksimatlı bir daire vardır. İç daire sekiz, dış

daire otuz iki müsavi parçaya bölünmüştür. Mağaranın zemininde kuyu şeklinde derince kazılmış bir çukur göze çarpıyor .

2—Üçüncü mağara : Karşı kemerde kahve tepsisine benzeyen bir şekil vardır, mağaranın zemini tabut şeklinde oyulmuştur.

3—Dördüncü mağara : Bu mağaranın kemer kenarları şu şekillerde olduğu gibi işlenmiştir .

Yapıldığı zamandan beri halâ renk ve şeklini muhafaza eden kırmızı boya ile yapılmış bir ağaç üstünde Kargâ resmi vardır, mağaranın mühtelif yerlerinde aynı boya ile ağaç tezyinatı görülüyor, bu mağara küçük bir ihtimalle zadegândan birisine mahsustur .

4—Mağaraların entransı bir tanedir. Bu hücrenin ilk kısmı tamamen tahrip edilmiştir. Yalnız 50 santimetre kadar yüksekliğindeki bir kapu ile girilen ve mezar olduğunda hiç şüphe olmıyan ikinci hücre eski halini muhafaza etmektedir. Bu hücre iki tane olup burâda oturanların en büyüklerinden birinin mezarıdır; bu mezar, iki hücrelidir.

Birinci hücre : Zemini tabut şeklinde oyulmuş 120 uzunluk, 50 genişlik ve 30 santimetre derinliğindedir. Mezarın üç duvarı kırmızı boya ile yapılmış bir takım resimlerle süslüdür .

A—Sağ duvarda suvarı askerler vardır; lâkin bu askerler egersiz At üzerinde mübareze vaziyetindedirler. Diğer resimler silinmiş olduğundan anlaşılmadı .

B—Mezarın başındaki duvarda Keçi, Koyun ve işleri başında bir takım sanatkarlar ve demirciler görülmektedir. Bilhassa bu duvardaki Deve resmi çok karakteristik bir mahiyettedir. Tabii bir baş, tek çiz-kile çizilen bir boyuna bağlıdır. Karnı büyük ve bacakları tek çizgi halindedir. Kuyruğu ve boynu had-dinden fazla uzundur. Bir süvaride bu divara yapılmıştır .

C—Kapunun soluna tesadüf eden divarda , Yine kırmızı boya ile yapılmış ve duvar boyunca uzatılmış çerçeve içinde altı tane at resmi vardır. Bu atlar, beşeriyetin ilk devrine ait resimlerde olduğu gibi pek mübalağalıdır. Atlardan dördü otlar, ikisi koşar vaziyette-dir. Çerçivenin altında ok atan iki muharibin arasında bir güneş resmi vardır. Bu muharipler Tanrı-güneşin muhafızlarıdır. Tabutun baş kısmında bir adam başı resmi vardır. İşte bu resim ve şekiller bu hücrenin mezar olduğunu açıkca anlatıyor. Birinci hücreden ikinci hücreye daha küçük bir kapudan giriliyor. Fakat ikinci hücrede tezyi ni hiç bir şekil yoktur .

Onar köyünde epice eski eserlere tesadüf edilir. Ezcümle ; 140 santimetre yüksekliğinde bir küp vardır, bu küpü ağzına yakın yerde dilleri çıkık ve başları birbirine karşı yapılmış iki yılan mevcuttur .

Onar köyünde kesme taşlar ve su yolları hamam kurnaları, çömllekler, bulunmaktadır. Köyün kenarında dört kemerle çatılmış gayet güzel çeşmesi vardır. Kalecik, kemerler ve örenlerde harebeler görülmektedir .

Onarın mezarlığı da tetkike değer. Bazı mezar taşlarında altı ile sekiz köşeli oyma ve kabartma yıldızlar görülmektedir. Bir mezar taşında balta, kılınc şekli ve diğer tarafında kordon askıları vardır. Bu taşın bir kumandana ait olması muhtemeldir, çünkü taş bir heykele benziyor ve üzerindeki elbise zırhlıdır. Onarın eski mezarları çok uzundur. Hiç bir taşın üzerinde yazı yoktur. Onarlılar iri bir sakız ağacının altındaki uzun mezarda Şeyh Hasanın yatağına inanıyorlar, Bütün Onarlılar kurbanlarını bu mezara nezr ederler .

*Arapkir Orta Okul Tarih Öğretmeni
M. Türkmen*

Kızıl'in Köyü

Tetkikleri

Bunlar yılda bir kaç kez köye gelir. Halk Bunları büyük bir heyecanla gece yarısına kadar dinler.

Köy odalarında masrafları biz zat oda sahipleri çeker köyde umumî toplantı yerleri olmadığı için halk akşamları odalarda toplanır. Bunun için herkes evine yakın ve akrabasının odasına gider. Yakın komşular akşamları birbirlerini de ziyaret etmektedirler.

Evlenme çağına gelen çocuğa babası tarafından münasip vasıtalarla kimi istediği sordurulur, çocuktan istediği öğrenildikten, sonrakız babasına gizli bir elçi salınır. Kız babası kızının bu isteyende gönlü olup olmadığı sordurur. Eğer gönlü olursa nişana gelsinler. Yoksa veremeyeceğiz diye cevap verilir.

Nişan için söz almağa gidilgi zaman kız evinde fazlaca hürmet görülür ve konan yemekte bir tatlı bulundurulursa o zaman kızın verileceğini bildirir İlk işaret sayılır. Bu söz üzerine öğ-

Geçen sayılardan artan

lanın babası veya velisi yanına yakın tanıdıklarından bir kaç kişiyi alarak kız evine gider biraz konuştuğundan sonra (Allahın emri Peygamberin kavli ile kızını zı oğlumuzu istiyoruz) diye söze başlar, muvafakat cevabı alındıktan sonra kız babası kaşıdakinin mali durumunu göz önüne alarak ondan at, deve, öküz ve buna benzer bir armağan istenirki buna hedime denir. Bu meselede uyuşulduktan sonra yine tatlı bir şey yenir kalkar evlerine giderler.

Kalın :

Bundan sonra kız nişanlısından gelin oluncaya kadar kaçır. Baba, ana ve akrabalarından kaçmaz onlara gelinlik eder. (Yani yanlarında yemek yemez, su içmez söz söylemezler. Evlendikten sonra konuşulur. Beş altı yıl kocalarının yanında yemek yemiyen gelinlerde görülmektedir.)

Erkek tarafı vaktinin müsaadesine ve eline geçtiği nisbette kız tarafına para, buğday, davar,

sığır gibi hediyeler verir' bu hediyeler bir iki yıl içinde ödenir. Bu arada erkek tarafı bütün ah-bap ve arkadaşlarını toplayarak kızevine gider. Koyunlar kesilir. Burada yapılacak masarif her iki taraftan yardımlaşarak yapılır.

Yemek yindikten sonra gelen misafirler getirdikleri armağanı ortaya atarlar, erkek tarafından bir adam bu eşyaları toplayarak bir çıkın halinde kız velisine teslim eder. Buna altın dikme denir. O gün kız da nişanlısına bir takım elbise (Don, gömlek, zubun, «zubun» üç etekli, antari dir. kollu yelek, çorap) verir bir kaç ay sonra erkek tarafı bir kaç kişi alarak tekrar kız evine gider. Kendilerinden düğün için izin ister. Eğer kız tarafı hazırlıklarını ve noksanlarını ikmal etmişse düğün yapılması için kendilerine izin verilir.

Resmî muamele yapıldıktan sonra düğüne başlanır. Düğün başlamadan üç dört gün önce erkek tarafından yakın köylerdeki dostlarına birer dürü "halayit", (Dürü gömlek ve zubun yapmaya yarayan Şitari, alaca ve buna benzer şeylerdir.) Gönderilen bu dürüyü getirene gönlünden koptuğu kadar bahşış verir. Düğün başladıktan sonrada yanla-

rına birer koyun veya keçi alarak düğüne giderler. Düğün evince bu gelenler davul ve zurna ile karşılanırlar. Misafirler önde davulcular arkada düğün yerine gidilir.

Misafirler oturtulup biraz ikram edildikten sonra çalgıcılar şabaş yaparlar. (Şabaş yapan çalgıcılardan biri ortada türlü, türlü maskaralıklar yaparak oynar Misafirleri eğlendirir. Misafirde gönlünden koptuğu kadar bahşış verir. Buna şabaş denir.)

Bu toplanan paralar davulcuya ücret olarak verilir. Eğer davulcunun ücretinden fazla para toplanırsa artanını düğün sahibi alır.

Düğünden üç gün evvel köyden davet edilen yirmi yirmi beş genç toplu olarak herkes kendi hayvan ile odun getirmeğe gider. Getirilen odun düğünde yapılacak yemeklerde kullanılır. ve kuru odundur. Buna da kuru odun denir. Oduncular köye girerken köye ilk giren hayvanın üstüne bir bayrak asılır. Bu bayrakla düğün odunu olduğu anlaşılır.

Odun erkek tarafına getirilir. Buna karşılık düğün evinde bir keçi veya koyun kesilerek yemek yapılır. Oduncular yer, yemekten sonra kutlu olsun der.

O. Totaysalgır

—Devam Edecek—

